

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Асадова О.Р.

студентка;

Науковий керівник: Шпак Д.О.

кандидат історичних наук, доцент,

Миколаївська філія

Київського національного університету культури і мистецтв

СВЯТКУВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ СВЯТ НА БЕРЕЗНЕГУВАТЩИНІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КРАЄЗНАВЧО-ЕТНОГРАФІЧНОЇ ПРАКТИКИ)

Скупі рядки архівних документів говорять про те, що в селі Мурахівка Березнегуватського району в 1889 році була збудована церква в ім'я Трьох Святих [1]. Раніше саме в цій церкві правили релігійні свята всі мешканці села. Але за радянські часи було заборонено проводити церковну службу, і храм закрили. Ікони, а серед них було чимало старовинних, дуже цінних, частково вивезли в Київ, решту розібрали місцеві жителі. Дзвони зняли і вивезли в невідомому напрямку, а приміщення церкви переобладнали під склад. А згодом його було зруйновано зовсім. Та на превелике щастя на цей час в Мурахівській сільській бібліотеці збереглися лише світлини з церкви. І лише зараз люди відшукали могилу священика нашої церкви і встановили на цвинтарі пам'ятний хрест. Зараз під час релігійних свят населенню села приходиться їздити в Свято-Воскресенський храм, який знаходиться в районному центрі смт Березнегувате за 18 км від вказаного села. Настоятелем храму є протоієрей Михайл (Новицюк) [2].

Одним з найбільш важливих родинних свят – Святвечір, що припадає на 6 січня. Кожна сім'я села створювала у своїй оселі атмосферу затишку, багатства, щастя й миру. З самого ранку господиня готує 12 святкових страв. Зазвичай це узвар, варений горох, смажена капуста, риба, квасоля, вареники, картопля, гриби, гречана каша, голубці та пшенична кутя. Ця багата вечеря обов'язково має бути пісною: до столу господиня подає дари саду й городу, щоб таким чином подякувати минулому року за благополуччя родини. Господар повинен нагодувати та напоїти худобу, прибрати в хліві, дворі. Родина, усе живе та неживе, що має відношення до сім'ї повинно бути готове до зустрічі урочистого свята. Обов'язково слід повернути до господи все, що було коли-небудь забуте або позичене. Прийнято цього дня не снідати й не обідати. Під вечір господар готує символ урожаю – «дідуха», якого потім ставить під образами. Стіл господарка застеляє новою білою скатертиною. На стіл виставляється вечеря, а на покуті під образами розстеляли чисте сіно, на яке ставили горщик з кутею та глек з узваром. Подекуди їх покривали книшем (обрядовим хлібом), що навіть зараз роблять деякі жителі села [3].

Коли сходить вечірня зірка – знамення того, що Син Божий народився, кожен господар села повідомляє, що Святвечір розпочався. Зразу він повинен «пригостити» свою худобу святковими стравами, подякувати їй за вірну службу протягом року, а господиня в цей час пригощає святковою вечерею свійську птицю. І кожен житель нашого села знає, що цього дня не можна бити тварин – це великий гріх. Господарі повертаються до хати вимикають світло, господар виходить із святковою вечерею в руках і гукає до зоряного неба: «Морозе, йди до нас кутю їсти!». Потім чекають, чи не відгукнуться таємничі сили природи, а потім гукнути ще двічі. Після третього заклику господар промовляє: «Якщо не хочеш іти до нас, то й не йди і на жито-пшеницю, усяку пашницю. Йди на моря, на ліси на гори, а нам шкоди не роби»! Потім тричі припрошує сірого вовка аби не брав у господі ні телят, ні ягнят, ні поросят. В цей вечір родина обов'язково згадує своїх померлих родичів припрошує їх узяти участь у вечері. Для мертвих душ родичів залишають узвар на вікні або після вечері не прибирати зі столу немиті ложки – щоб душі лизали їх і не залишались голодними. Господар тричі обходить «за сонцем» навколо столу з кутею та свічкою в руках, потім вся родина на колінах перед образами молиться за померлих родичів, а потім – за свою родину й господа – аби все було добре. Господар закликає всі грішні й праведні душі, на Святу вечерю, куштує кутю і тільки тоді родина починає традиційну вечерю, спробувавши кутю і запиваючи узваром! Зараз жителі села стали додавати третій мак, волоські горіхи, родзинки, та інші солодощі [4].

Також в Мурахівці, ще з давніх давен, 7 січня святкують Різдво Хрестове. В цей день жителі виготовляють Вифлеїмську зірку. Закріплювалась велика зірка із золоченого паперу. Яка прикрашалася ліхтариком і паперовими гірляндами іноді іконою Різдва, Спасителя чи Божої Матері. Потім цю зірку зі співом колядок, різдвяних гімнів носять по навколишнім будинкам. Учасників походу називають колядниками. Цього дня жителі ходять колядують, за що господарі їх щедро пригощають випеченими калачами, ковбасами, цукерками, печивом.

13 січня люди святкують Щедрий вечір (свято Меланки). Дівчата села ходять лише на Щедрий вечір. А від Василя ходить «Меланка» – парубоча громада на чолі з перевдягненим парубком – Меланкою, яка нічого не вміє, навіть доглядати Кізеньку (ще один персонаж меланкового дійства), котра від недогляду вмирає прямо в хаті, куди завітала громада. Тож доводилося гукати Лікаря, щоб полікував бідолашну Козу, Стрільця або Діда, щоб вигнав її (за відповідну плату від господарів хати). На початку 20 століття давній сенс обрядових «Меланки» був втрачений, але традиція вшанування Кізеньки збереглася. І нині старі люди села згадують, як у хату заводили в ці дні навіть коня, щоб забезпечити щасливий новий рік.

19 січня жителі села їдуть до Свято-Воскресінського храму, в день Богоявлення (також інша назва свята-Водохреще). В день свята зранку відбувається церковне урочисте богослужіння. Після цього біля річки Доброї (сmt. Березнегувате) проходить освячення води, де священник занурює в річкову

воду (в ополонку) хрест під спів хору «Во Йордані хрещуся тобі, Господи...». І вже після цього, коли вода вважається освяченою, люди набирають з ополонки у принесений із собою посуд свячену воду. Після цих процедур жителі повертаються додому. Мабуть це, одне з небагатьох свят, в якому всі звичаї які були раніше – популярні і донині.

Масляна – давньослов'янське свято на честь весняного пробудження природи. Церква включила Масляну в свій календар: масляний тиждень передував Великому посту (кінець лютого – початок березня). На масляну кожна господиня села готує родині млинці, вареники, пампушки на молоці та яйцях, м'ясні страви вже не споживають. Головним днем Масляної (на думку всіх жителів) є Прощена неділя, коли потрібно перепросити один одного за гріхи. Також, на Масляну (що було популярним раніше) дівчата жартували над парубками, які не хотіли женитися: прив'язували їм «дубка-колодку», за що хлопці відкупалися цукерками, горіхами й іншими ласощами.

На 50-й день після Великодня ми відзначаємо одне з найкрасивіших свят – День святої Трійці. На передодні Зеленої неділі, у суботу, що називалася Ключальною, прикрашають обійстя клечанням – гілками клену, верби, липи, акації, ясена, горіха, дуба. Підлогу або долівку встеляють запашними травами: осокою, любистком, м'ятою, чабрецем, айром, ікони на божниці прикрашають рушниками, квітами, гілками берези, липи; в кімнатах розставляють букети квітів. Церква цього дня неначе перетворюється на гаї. Уздовж стін та іконостаса рядами ставлять молоді зрубані берізки, образи прикрашають живими квітами, підлогу покривають луговими травами. Духівництво облачається в зелені парчеві шати, жінки вбираються в цей день переважно в одяг зеленого кольору. Троїцьку службу усі стоять з букетами квітів у руках. За старим побожним звичаєм уклінні молитви священика слухають, стоячи на колінах та опустивши голову на букет квітів [5].

Є дуже цікавий великодній звичай – гойдалка. Походить він ще з дохристиянських часів, є однією з найулюбленіших народних розваг. Тепер вважається, що кожен – і найстарший, і наймолодший – має обов'язково погойдатися на Великдень на згадку про те, що зрадник Іуда повісився.

У великодній понеділок люди ходять одне до одного в гості, обмінюються крашанками та пасками, цілуються-христосуються. Також зберігся звичай обливатися водою у великодній понеділок, він так і називається – обливальний понеділок. Здебільшого дістається дівчатам, оскільки хлопці в цей день не тільки дотримуються народних традицій обливання водою, але й користуються нагодою в такий спосіб позалицятися.

На третій день Великодня – день проводження свята, молодіжні громади збиралися на танці, ігри й розваги. Від цього дня починається так звана «вулиця» (своєрідні молодіжні вечорниці на вулиці, просто неба). Триває «вулиця» аж до 14 вересня. Завдяки цьому звичаю зберігалися народні традиції, позитивні дружні стосунки. Зараз цієї традиції вже майже не дотримуються, молодь обирає дещо інші розваги. Але чи не є сучасні дискотеки оновленим варіантом «вулиці».

Список використаних джерел:

1. Жовтневий державний районний архів Миколаївської області. – Ф. 40. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 21.
2. Рідний край. – 2013. – 12 вересня.
3. Матеріали краєзнавчо-етнографічної практики студ. МФ КНУКіМ Асадової О.Р. (2015, 17 червня).
4. Там само.
5. Там само.

Бова І.С.

науковий співробітник,

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»

**ПАМ'ЯТКА НАРОДНОГО ЗОДЧЕСТВА
ШИНОК У МУЗЕЇ ПРОСТО НЕБА НАЦІОНАЛЬНОГО
ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ»**

Цивілізація традиційного українського села відходить у минуле – щороку з адміністративної карти України назавжди зникають окремі села. Така негативна тенденція глобалізації торкнулася і Середньої Наддніпрянщини. Тому одним із найважливіших завдань щодо охорони культурної спадщини, збереження самобутності та вирішення питання деградації села є збереження етноландшафту сільського поселення.

Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини, що у Переяславі-Хмельницькому Київської області, репрезентує сільське поселення із громадською, житловою та господарською забудовою, характерною для кінця XIX ст. [2, с. 114].

Просторова організація українського села у музейній експозиції відтворювалася відповідно садибної забудови, характерної для Середньої Наддніпрянщини кінця XIX ст. – початку XX ст. Загальна забудова підкоряється спільному просторовому ритму – компактно вздовж центрального тракту з відгалуженням кутків від центрального майдану. Серед пам'яток народної архітектури, що формують загальний силует сільської забудови у громадському секторі представлено шинок. Відповідно до концептуальних засад музею просто неба шинок встановлений поряд із центром – ярмарковим майданом [2, с. 118].

В селах шинки відомі на території України з часів Київської Русі. Починаючи з XVI ст. право на відкриття шинків було привілеєм козацької старшини. В Російській імперії шинки, корчми були державними, поміщицькими та монастирськими.

Поміщики мали право на виготовлення спиртних напоїв при наявності певної кількості землі під посівом зернових та лісу. Їм видавали право (пропінації) на будівництво винокурень, гуралень, а також шинків та корчем,